

הערות בענין ברכות השחר

ברכות השחר ואמירת ברכות עובר לעשייתן

במסכת ברכות (ס:), דיברו חז"ל בברכות שאדם מברך בבוקרו של יום, על טובות והנאות שזכה להן הוא או העולם. ברכות אלה כלולות בברכת השחר. נחלקו הדיעות, אם ברכות אלו מי שנתחייב בהן מברכן או שמא ברכות שבה כלליות הן לבורא עולם ומספק צרכיו: נפקא מינה למחלוקת אם ברכות אלו מברך אותם האדם בביתו סמוך להשכמת הבוקר או שמא בציבור בבית הכנסת.

ידועה שיטת הרמב"ם לגבי אמירת ברכות השחר שהמברך צריך שנתחייב בהן. הרמב"ם כותב (הל' תפילה ז:ז), בעקבות הגמ' במסכת ברכות, וז"ל,

שמונה עשרה ברכות אלו אין להן סדר, אלא מברך כל אחת מהן על דבר שהברכה בשבילו בשעתו. כיצד, שחגר חגורו והוא על מיטתו מברך אוזר ישראל בגבורה. שמע קול התרניגול אחר כך מברך הנותן לשכוי בינה. וכל ברכה מהן שלא נתחייב בה אינו מברך אותה. כיצד, לן בכסותו אינו מברך כשעומד מלביש ערומים. הלך יחף אינו מברך שעשה לי כל צרכי. ביום הכיפורים ובתשעה באב שאין שם רחיצה אינו מברך על נטילת ידים ולא המעביר שינה מעיני. ואם לא נכנס לבית הכיסא אינו מברך אשר יצר את האדם. וכן בשאר ברכות אלו.

הרמב"ם ממשיך (הל' ט') בהתנגדותו למנהג שנתפשט שאומרים ברכות אלו בציבור בבית הכנסת, וז"ל,

נהגו העם ברוב ערינו לברך ברכות אילו כלן זו אחר זו בבית הכנסת בין נתחייב בהן בין לא נתחייב בהן, וטעות הוא, ואין ראוי לעשות כן, לא יברך אדם ברכה

אלא אם כן נתחייב בה.

זו היא שיטת רוב הגאונים. רב סעריה גאון¹ מגדיר את הברכות האלו כברכות הפעולות, התלויות בביצוען של פעולות מסויימות כבוקר וצמחודות לחן. וכן דעת גדולי בעלי ההלכה: בעל הלכות גדולות,² ודוריהי"ף (ברכות ס:), הנוקטים בשיטת החלמר וקושרים את הברכות עם הפעולות המתאימות. הברכות היחידות היוצאות מן הכלל הנה"ל הן אורי, יעבד, וראשה, שמברכים אותם אפילו מי שלא ראה גוי, עבד, ראשה,³ שאינן כלולות בין ברכות השחר הנזכרות במסכת ברכות.

טבע ברכות השחר : הוראה פרטית או שבח כללי

החוספות (ברכות ס: ד"ה כי פריס) סובר שמברכים דוחקא "כשנתנה אבל אם אינו נהנה ... לא יברך", ומשויך וסובר שהברכות נתקנו על הנאה האדם, לכן כשאינו נהנה אינו מברך. וכן שיטת הרא"ש (סי' כ"ג) ולכאורה זו היא גם שיטת הרמב"ם. אחרת היא שיטת בעל ספר המכתם שכותב בשם רב עמרם גאון ורב נטרונאי גאון שהברכות הן שבח להקב"ה שעושה חסדים לכל, ומברך האדם גם כשאינו נהנה. וכן שיטת הרמב"ן בחודשי"ו למסכת פסחים (ז. ד"ה והוי יודע). [וכן שיטת הריטב"א בשם הר"י אברצלנוני.]

אמנם החילוק הזאת בין הדיעות אינה מדויקת כי לגבי ברכות ידנותן לשכרי בינה' כותבים בעלי החוספות (ד"ה כי שמע) הורא"ש שמברך גם כשלא שמע את קול החרוגול. מסבירים החוספות משום

1. סידור רב סעריה גאון נירושלים תשי"א, (עמ' פו, שורה 7).
2. ספר הלכות גדולות [מהד' עזריאל היילדסהימר, תשל"ב (עמ' 153)].
3. מקורן בחוספתא ברכות נ:י"ח (מהד' ש. ליבורמן, עמ' 38), גם בבבלי מנחות (מג:), ירושלמי ברכות (ט:ב), וכבר העיר הפודש המיוחד לדבינו גרשם במנחות (שס), "משום הני אמר חייה, שאר ברכות מברכן על צורך דבר מעשה, ואלו אינן לצורך מעשה." גם ע"י במאמרו של נפתלי ורדי, "על הברכות: גוי, עבד, אשה" [סיוני פה, ג-ד, תשלט, (עמ' 97-115)].

השרות בענין ברכות השחר

שהכרכה הזאת נתקנה על הכתנה בין היום ובין הלילה ועל ההנאה מאור היום ולכן אינה תלויה בשמייעה קול התנגגול על ידי כל אחד ואחד.

כאמור, הרמב"ם סוכר כשיטת התוספות והרא"ש, אולם מחדר דבריו נראה שגם ברכת 'הנותן לשכוי בינה' תלויה בשמייעה ממש של המכרך ואם אינו שומע קול התנגגול אינו מברך. בעל הגהות מיימוניות (אות ד') מסביר דעת התוספות שהשמייעה הנוכרת כגמרא באה להוציא את מי שלן במדבר כשאין תרגגול ואח החדש שאינו שומע כלל.

הטור (סי' מ"ו) מחלק הפרכות לשני סוגים:

א. ברכות הנאה כגון 'מלביש ערומים' ו'אור ישראל בנבודה' ו'כדומה, שהאדם אינו מברך אלא אם כן נהנה.

ב. ברכות שבה שהן על סדר העולם שמבכרים תמיד, כגון 'אלקי נשמה', 'הנותן לשכוי בינה', ו'דקע הארץ על המים', ו'המכין מצעדי גברי'.

הבית יוסף מסביר ששיטת הטור מוכנת מדברי התוספות ו'הרא"ש, שכותבים שאינו מברך כשהוא שוכב על מיטתו, ואינו מחלש, ואינו נועל נעלים. מכאן שיש ברכות שמבכרין בכל אופן מפני שאינן תלויות בהנאה המידית, ואלה הן הברכות שהטור מנאן, שנתקנו על סידור העולם והנהגותיו.

המחבר, (או"ח מו: א-ב, ח) פוסק כשיטת הרמב"ם שאינו מברך אלא לפי הנאתו האישית. אפילו ברכת 'הנותן לשכוי בינה' אינו מברך אלא אם כן שמע. ואעפ"כ כותב המחבר (שם), ו'ה"ל,

עכשיו מפני שאין הידים נקיות וגם מפני עמי הארצות שאינם יודעים אותם - נהגו לסדרם בבית הכנסת ועונים 'אמן' אחריהם ויוציאים ידי חובתן.

הרמ"א (שם) חלק על המחבר ומביא שיטה שהברכות נתקנו לשבח להקב"ה שברא את צרפי העולם, ותמיד צריך לברכן.

המגן אברהם מסביר שיטת הרמ"א כסברת הגהות מיימוניות על הגמ', אבל מסיים עם צריך עיון. אפשר שהמגן אברהם סובר כשיטת התוספות שאין אומרים ברכות השחר אלא אם כן נהנה חוץ מברכה

'הנותן לשכוי בינה'. והרמ"א סובר כשיטת חלק מהגאונים שסוברים שמברכים כולן בלי שום קשר להנאת האדם הפרטי.

כך כותב הרשב"א בתשובה (ת"א סי' קנ"ג) בשם ר"י אלבירגוני שכל האמור בגמרא אינו בא בחור הדרכה מעשית מדויקת, אלא הגמרא מדברת בלשון כללית, לומר שראוי לכבד ברכות אלו בעת שזמן העולם בכך. ואפשר שזו דעת הרמ"א.

כיצא בזה כותב בעל ערוך השולחן (סי' י"ג) שלפי דעת הרמ"א, ברור שיאמר ברכת 'אלקי נשמה' ו'המעביר שינה' וכו' גם אם לא ישן כל הלילה, כיון שמברכים על מנהגו של עולם. עם זאת, הוא מסכים למנהג שלא לכבד 'שעשה לי כל צרכי' בתעוה באב ויום הכיפורים, וזאת משום שכל ישראל אטורים או כנעלים. לפי הכתוב לעיל יש המש שיטות כגונג לטיב ברכות השחר וכוונת הגמ':

- א. הרמב"ם: כלם ברכות הנאה פרטית והאדם אינו אומר אותם אלא אם כן נחתה.
- ב. שלחן ערוך: כשיטת הרמב"ם ואם לא נחתייב באחת מהן אומר הברכה בלי שם ומלכות.
- ג. תוספות ורא"ש: כל הברכות הנאה פרטית חוץ מברכה אחת והיא 'הנותן לשכוי בינה'.
- ד. טור: מחלק את הברכות בין אלו שטיבם הנאה פרטי, כגון 'מלביש ערומים' ו'עוטר ישראל' וגמ', ואלו ששייכות למנהגו של עולם, כגון 'אלקי נשמה', 'הנותן לשכוי בינה', ו'דקק הארץ על המים', ו'המפיק מצעדי גבר'.
- ה. רמ"א בעקבות הרשב"א: כלם ברכות ששייכות למנהגו של עולם ואומרים אותם אפילו נמצא במדבר ואפילו הוא חרש.

מתי מברכים ברכות השחר?

הדין מתי מברכים ברכות השחר ואם שייך לכבד אותם בציבור בבית הכנסת תלוי במחלוקת הג"ל. לפי אלו שלומדים הגמרא כפשוטה

ורטוקים שטבען של ברכות אלו היא על הנאה פרטית, מברכים על ברכות אלו רק כשעושה המעשה שעליו נתקנה הברכה. ואלו שלומדים הגמרא שלא כפשוטה וטבע הברכות, או חלק מהברכות, הוא שבה להקב"ה כללי שעת-המעשה אינו מעקב אמירת הברכה ויכול לברך סמוך למעשה או לאחוריי שהרי מברך אפילו כשלא נתנה כלל⁴. אולם נראה לפי המחבר ואחרים שיש עדיפות לברך ברכות אלו כשעת מעשה.

המחבר מציג רעיון שצריך עיון כשמצטט פסקו בנושא הזה, דו"ל, "עכשיו מפני שאין הידים נקיות וגם מפני עמי הארצות שאינם יודעים אותם - נהגו לסדרם כבית הכנסת ועונים אמן אחריהם, ויוצאים ידי חובתן" עכ"ל⁵.

אם באמת יש בעיה שהידיים אינן נקיות, ביז כך וכיז כך, יש לדון בשאלה על כל השיטות ועל הגמרא, איך אפשר שיברך עוד לפני נטילת ידיים ולא תששו לידים שאינם נקיות? הריש"א (כתשובה שם) ורבינו יונה (מרד: בדיף הרי"ף) מסבירים שסתם ידים נקיות הן וכשנזהרים בשמירתן יכולים לברך, "וכך היה בזמן התלמוד שברכו אחר השינה עוד לפני נטילת ידיים. אולם כיון שאין נוהגים כל כך- ואוי יותר שיטלו את

4 עיי' ברמב"ן בהידושייו לפסחים (גו' ד"ה והוי יודעי) שכתב בענין זה שלא נחנן תו"ל ריעור לחיפה של הברכות למעשה אבל מביא שבירושלמי אמרו לגבי ברכת הרעמים והברקים שמברך רק כדי ייבוי; משמע שאין מברכים ברכת השחר אלא כדי ייבוי לשמיעה ולראיה. והרמב"ן עצמו מטיק שאין להשוות את הסוגיות כיון שברכות השחר נתקנו על מנהגו של עולם, ולכן אין להקפיד שיברכו תוך כדי דיבור.

5 אמנם עדיין יש לעיין בשיטת המחבר בשלחן ערוך אשר מצד אחד פוסק ברמב"ם שמי שלא יחייב בברכות לא יברך, ובבית יוסף אף מטיק שכיון שנתלקו בובר גדולי עולם, לכן אין לברך כשלא החתייב, והק יאמר הברכה בלא שם ומלכות. מצד שני הוא מסיים למנהג שמברך את כל הברכות בבית הכנסת. נראה שמסקנה זו מבוססת על צידוק של כמה סיבות. האחת שיש להתחשב בשיטת שהברכות נתקנו לא רק על הנאה פרטית אלא גם על נהג העולם ושהמנהג כבר נתפשט ואפשר ללמד וכו' כי כטח ישנו כציבור תמיד מישחו שהחתייב בכל הברכות.

הידיים תחילה ורק אחר כך יברכו את הברכות.⁶

זו היא הסיבה למנהג ליטול ידיים סמוך למיטתו ממש כדי שיוכל אחר כך לברך את כל הברכות לפני הסדר של הגמרא. מנהג זה מובא בב"ח (סי' ר"י) כשם שפר תולעת יעקב על פי הזוהר והקבלה. הב"ח תמה מדוע זה לא הוחזק בבית יוסף, ומשיב שכנראה רוב העולם אינו יכול ליהדר בזה ולכן לא ראה לכתבו.

עם זאת יש שמפרשים שבאמת אין להקפיד על ברכות שמברך ללא נטילת ידיים, וכן כותב הרא"ש (סי' כ"ג) שמכאן ראייה שתקנו חז"ל נטילת ידיים רק לקריאת שמע ולתפילה ולא לברכות אפילו שהידיים עסקניות הן. ויתכן שזוהי גם שיטת הרמב"ם שמביא כאן את הסדר שבגמרא שמברך רוב הברכות עוד לפני נטילת ידיים.⁷

החילוקים האמורים עד עתה אינם נראים כמתאימים לכל מה שכותב הרמב"ם בהלכות שלפנינו, כי משמע מלשון הרמב"ם שאדם חייב לסמוך את הברכות למעשה והוא קורא תגל על הנהגים לברך את הברכות בבית הכנסת שלא בשעת מעשה. דבריו מוסברים היטב בכסף משנה לדבינו יוסף קארו בעל השלחן ערוך שמצביע על שתי טעויות של המנהג הזה, אחת, שמברכים לאחר המעשה, שנית, שמברכים מבלו שהתחייבו לברך.

ברכות עובר לעשייתן

אפשר להסביר שיטת הרמב"ם בצורה אחרת על פי מה שהרמב"ם כותב בשו"ת (פאר הדור סי' ק"ד). נשאלה שאלה שנהגו

6. כך מובא בשבלי הלקט (סי' א') בשם רב נטרונאי גאון, וגם בסידור רב עמודים גאון.

7. לראיה נוספת, עיין במאמרו של הרב אליהו פל-חיים (בבית יצחק כרך כ"ו, תשנ"ד), שמביא ראיות שמברכים ברכות או בראש מגולה ונוגע גם לנושא שלנו.

ברמשק ורכמה מדיניות בערי המזרח, שהשליח ציבור פותח ברכות השחר בבית הכנסת בברכת על נטילת ידיים. האם אין בזה משום ברכה לכטלה דקיי"ל כל המצות מוכרן עליהם עובר לעשייתן? והשיב הרמב"ם, "בודאי שברכה לכטלה היא בלי ספק, ואע"פ שכבר נהגו כן יש לכטל מנהגם כי אין מנהג ברכי האסור (ר"ה

וכ"כ רבינו אברהם בן הרמב"ם בתשובה (סי' פ"ב), ח"ל, שבדרכת נטילת ידיים בבית הכנסת ברכה לכטלה היא על כל פנים, כי נטילת ידיים לק"ש ולתפילה היא מצוה מדוברי טופרים והברכה עליה חובה... וכל המצות מוכרן עליהן עובר לעשייתן, ואחר שנעשה המצוה אין טעם לברכה דמאי דהוה דהוה, וכשם שאסור לברך להחליק נר חנוכה אחר שהחליק, כך אסור לברך על נטילת ידיים אחר המצוה.⁸

לפי הרמב"ם כל הברכות מברכיך עליהן עובר לעשייתן (באקבות הגמרא פסחים ד:). אפילו ברכות שבת והודאה להנאה פרטית ושבת כללי.⁹ היצא מן הכלל היחיד, לפי הרמב"ם, הוא טבילת גר כי אי אפשר לומר 'אשר קדשנו' והוא עוד לא יהודי (הל' ברכות י"א:).

לפי רוב הפוסקים המברך אחר מעשה הוא ליה ברכה לכטלה כמבואר ביורה דעה (ראש סי' י"ט). וזו היא שיטת הרמב"ם במפורש (הל' אישות ג:כג) שכותב, "שכל שלא בירך על המצוה קודם עשיית המצוה לא יברך אחריה."¹⁰

ויש להביך שיטה זו על פי מה שכתבו הראשונים בטעם הדבר

8. וכן דעת הגאונים, עיי בתשובות הגאונים (לקי, סי' צ"א).
9. כפשטות ברכות המצוה, עיי בסוגיה ירושלמי (ברכות ט"ג). גם צריך עיון ברכות 'הדואה הים המדול' ונאלה.
10. וכן הוא בתשובות פאר הדור (סי' ק"ד). וכן דעת הרא"ש בתשובה (ריש כלל כ"ג).

לכרך על כל המצוות עובר לעשייתן, ונאמרו בזה שני טעמים: האחד, שהאדם יכוון היטב תחילה בברכה ויגלה ויודיע שהוא עושה את המצוה מפני ציווי השי"ת. והשני, שהכרכות עבודה הנפש הן, וראוי להקדים עבודה הנפש למעשה של עבודה הגוף.¹¹ ולפי הטעם הראשון מסתבר לאמר שיהא דיון זה נודח אפילו לעיכובא.

הראשונים כולם מסכימים לכלל הזה אבל חולקים על סכום היצא מן הכלל. יש מהראשונים הסוברים שאין בזה שום יוצא מן הכלל הזה, ויש מהם שמודים בכלל 'עובר לעשייתן' שיש יוצא מן הכלל.

אביא פה שתי דוגמות המגלות את מהלך השונים אצל הראשונים בנושא הזה.

הדלקת נרות שבת: ידוע שהבדל בין מנהג הספרדים ההוללים לפי שיטת המחבר והאשכנזים ההוללים לפי שיטת הרמ"א בנוגע להדלקת נרות שבת. הרמב"ם לשיטתו כותב שהייב לכוך 'קודם ההדלקה' (הל' שבת ה:א). המגיד משנה מוסיף שזוהי שיטת הגאונים שכך כתוב בסידור רב עמרום גאון. וכן היא שיטת המרדכי (פרק כמה מדליקין סי' רצ"ג) שמביא דעת בעל הלכות גדולות דבהדלקת הנר היו קבלת שבת (ולא באמירת הכרכה) וכותב שהמליל 'יכרך' עובר לעשייתו.

וכן כתב מרן הבית יוסף שבכמה נרות שבת הרי היא ככל המצוות כלם שמבכרים עליהם עובר לעשייתן. הבית יוסף ממשיך וכותב, "שאף לדעת בעל הלכות גדולות, אין קבלת שבת חלה אלא בגמר ההדלקה, שכל הנרות שמדליק לכבוד שבת כאחד נחשבים (סי' רס"ג).¹² וכן נראה מלשון המחבר שכותב 'כשידליק יכרך'. (או"ח רסג:ה).¹²

11. ע"י ברייטב"א (פסחים 1:). ע"י גם במאמר של אברהם לוי, "כל המצוות מבורך עליהן עובר לעשייתן" [שמעתיך כרך 100, שנת תש"ן (68-63)].

12. כותב המחבר 'כשידליק יכרך' משמע שבכמה ההדלקה אינה שונה מברכות אחרות. ועוד כתב המחבר (סי' י'), "ויש אמורים שחולקים על הבה"ג שאין

אמנם דעת הרמב"א שמברכנים אחר ההדלקה¹⁴ לפי שהשחר שאם חבדך החילה קבלה עליה שבת ולא תוכל להחליק חנוחה.¹⁴ לפי הרמב"א ואלו שנוהגים להחליק ואחר כך לברך מוסיפים המצוה הזאת לייצא מן הכלל לכלל של יעובר לעשייתן.¹⁵

ברכת נטילה ידיים: המנהג שהתפשט בכל תפוצות ישראל הוא ליטול הידים ולברך אחר הנטילה קודם הניגוב. זה לא היה המנהג של רוב חכמינו הקדמונים. ברור מדברי הרמב"ם שמברכנים על נטילת ידיים קודם הנטילה (הל' ברכות ו:ב). וכן היה דעת הרמב"ן. הרשב"א כותב,¹⁵

וכן כתב הרמב"ן נטילת ידיים עובר לעשייתן כשאר מצות, ודבריו נכונים הם, ומה שאמרו ידים מוזהמות פטולת לברכה לא אמרו אלא לברכה המזוה ולמי שנוטל הכוס לברכה. הא לברכות דעלמא לא אמרו ארם מעולם. ואודבה אמרו הנוטל ידיו לפיזות הרי זה מגטי רוח... וסתם ידים כשרות לברכה ולתלמוד תורה.

וכן שיטת המחבר שכותב (אורח חיים קנח:יא), "מברך קודם הנטילה, שכל המצוות מברך עליהם עובר לעשייתן." באותה צורה

קבלת שבת תלויה בהדלקת נרות כלל אלא באמירת ברכו.¹⁶

13. יש שמפרשים המנהג היה נעובר לעשייתן כי האשה אינה נהנית מהאור עד לאור הדלקה. וכבר עמדו על זה האחרונים. עיי בשו"ת חרות ופאל (תל' שבת, סי' ג') שאומר שהכלל יעובר לעשייתן אינו שייך בהדלקת נרות כי רב סובר שאין מברכנים על הדלקת נרות.

14. רוב הפוסקים ומדן ושלחן ערוך סוברים שאין דין קבלת שבת תלוי כלל בהדלקת נרות או בברכה.

15. בתשובות הרשב"א (ת"א סי' תק"ח) הוא כותב, "... ומה שאמרו ידים מוזהמות פטולת לברכה לא אמרו אלא לברכה המזוה ולמי שנוטל הכוס לברכה הא לברכות בעלמא לא אמרו ארם מעולם." עיי גם בפירושו רב יוסף קאמפ על הרמב"ם שם.

שהמתכבד לומר זכות בנגוע לכרכות השחר, הוא גם מלמד זכות פה וכוחו, "וענהגו לא לברך עד אחר הנטילה משום דפעמים אין ידין נקיות, ומפני זה מברכים עליהם אחר ששפסף ידין שכבר ידין נקיות קודם שיטול מים שניים".

הרמ"א שם מביא דעת הגהות אשר"י שיכול לברך גם קודם הניגוב, שגם הניגוב מן המצוה ומקרי 'עובר לעשייתו'. אבל הרמ"א ממשוץ וכוחו, "וצאם שבה לברך עד אחר הניגוב מברך אחר כך". פסק זה בעקבות התוספות (פסחים ז'): וברא"ש (ברכות נא): שכתובים שמפני נטילת ידיים אחר בית הכסא שאינו מברך עד לאחר הנטילה תיקנו בכל הנטילות האחרות שלא יברכו עד אחר נטילת ידיים.¹⁶

בסיכומי של דבר אפשר לחת טעם לשיטת הרמב"ם והמתכבד שולמדיים כלל 'עובר לעשייתו' ככלל מוחלט ואין לשנותו. וכעלי תוספות והרא"ש הם פחות קיצוניים בשימוש הכלל.

החוויה של התעוררות

מטרת הברכות, אם אפשר להציע, היא ביסודה תגובה של האדם כשהוא נמצא בתוכחות כולאן. האדם רואה את יד הקב"ה המספרת את הדרך ומעוררת את האדם לברך לקונו. החוויה מזרזת את האדם לשאת קולו בשבת וחזרה במשבע הברכה שטבעו חז"ל.

חולקים התנאים על מזהות תגובת האדם (ירושלמי ברכות ט:ח):
רבי מאיר אומר, אפילו ראה את הפת ואמר, 'ברוך שברא פת זו, כמה היא נאה!' - זו ברכתה. וראו תנאים ואמר, 'ברוך שברא תנאים הללו, כמה הם נאות!' - זו ברכתן. רבי יוסי אומר, כל המשנה ממטבע שטבעו תלמים בברכות - לא יצא.

16. לריון משלם בנושא, עיי' בילקוט יוסף לרב יצחק יוסף (ח"ג, עמ' כ' חצי ט').

לפי רבי יוסי הברכה מוגבלת במטבע פורמלי ואסור לשנות ממטבע זו. לא כן שיטת רבי מאיר המרגיש שהחוייה הפנימית האדירה בקרב האדם מביאה לידי אמירת הברכה. ואפילו אם הוא רק מכסה 'ברוך שברא תאנים הללו, כמה הם נאות', זו תגובה מספיקה להוציא את האדם ידי חובת הברכה.

החוייה המדוברת כאן שייכת רק לפני המעשה. היא חולפת ואינה קיימת לאחר זמן. אחר המעשה ברכת האדם אינה נובעת מפנימיות האדם.

יתר על כן, הברכה היא פגישה אינטימי בין האדם ואלוקים. האדם כפונקל רוקש שמים וארץ בברכתו. זו היא שיטתו של רב חיה א"ר שאנו פוסקים בנוגע לאמירת 'אתה' בברכה.¹⁷

לפי רב, אומרים 'ברוך אתה ד'...' שנמצא פעמיים במקרא, ולפי שמואל, אומרים 'ברוך ד'...' שנמצא עשר פעמים במקרא. לפי רב, כשהאדם מרגיש בפניו טובה לברך, הוא כפונקל נמצא בחברתו של הקב"ה, ויכול לומר 'אתה'. ברכות מרחיבות שכינתו של הקב"ה בעולם.¹⁸

זו היא שיטתו של הרמב"ם בנוגע למטרת הירחיגית של מצוות, תפילה, וברכות, שהאדם יראה ויזכור שרד הקב"ה בכל, בנדול וקטן.¹⁹

הרמב"ם כותב כמורה נבוכים (ח"ג פ' מ"ד), ד"ל,
המצות אשר כללתן הקבוצה החתשעיות הם המצות אשר

17. עיי' ירושלמי ברכות (ט:א). גם עיי' מאמרו של אפרים חזן, "לשון מקרא ולשון חכמים במטבע הקצר שבברכה", בספר היובל לרב מרדכי ברויאר ב', שנת תשנ"ב (עמ' 689-696).

18. אפרים אורבך בס' ערוגת הבושם (עמ' 127).

19. ה"ל תפילין (ד:כה), ה"ל תפילה (ו:א), ה"ל מזוזה (ו:יג), ה"ל ערות (יא:ג), ה"ל ספר תורה (י:א), וגם בהשכות (תשי' קל"ח).

הרב ימין הלוי

מנינום בספר אהבה, וכלן סיבתן ברורה וטעמם גלוי,
כלומר שתכלית אותן העבודות זכירת ה' תמיד ואהבתו
ויראתו וקבלת המצות באופן כללי, שנאמין בו יתעלה
מה שהכרחי לכל דתי להאמין, והם התפילה וקריאת
שמע וברכות וברכת המזון וכל הנספח להן....

הרמב"ם מבטא אותו הרעיון בסופו של המורה נבוכים, בפרקים
הרוחניים (ח"ג פ' נ"א), וז"ל,

ודע כי כל מעשה הללו, כקריאת התורה והתפילה
ועשיית שאר המצוות אין תכליתן אלא שתוכשר
בהתעסקות במצוותיו יתעלה מלעסוק בעניני עולם,
כאילו התעסקת בו יתעלה לא בזולתו.

ברכות מביאות את האדם למטרה הזאת כל זמן שהוא עושה.
אותם בתיקונן לשלב החויה עם תגובתה.